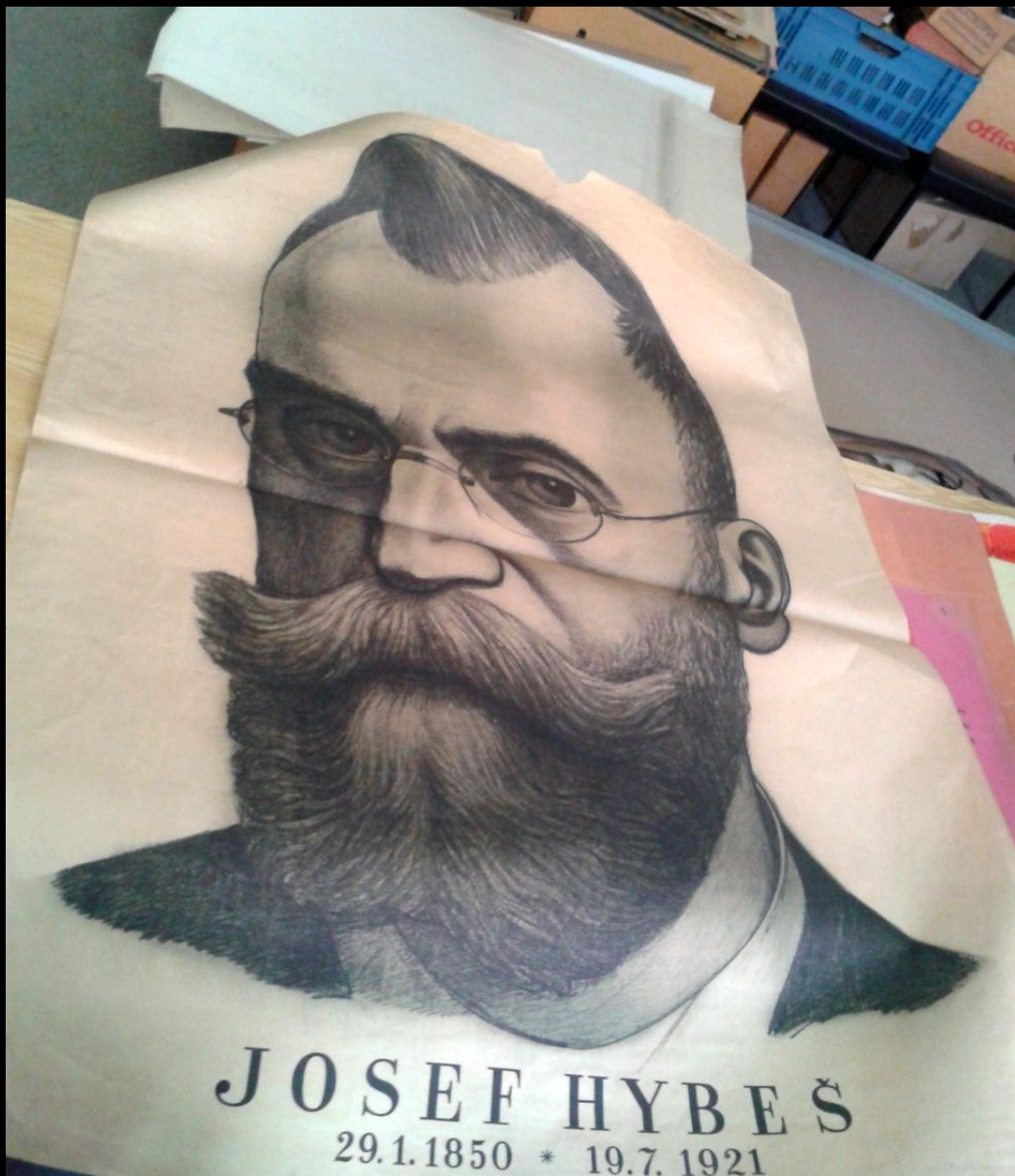

JOSEF HYBEŠ: INTERNATIONALISTA NEBO "VATERLANDSLOSER GESELLE"?

Lukáš Fasora

CÍLE PREZENTACE

Prostřednictvím biografické metody orientované na ikonického brněnského předáka socialistického hnutí ukázat motivace k jednání, hledání východisek a tápání pod tlakem nacionálních animozit

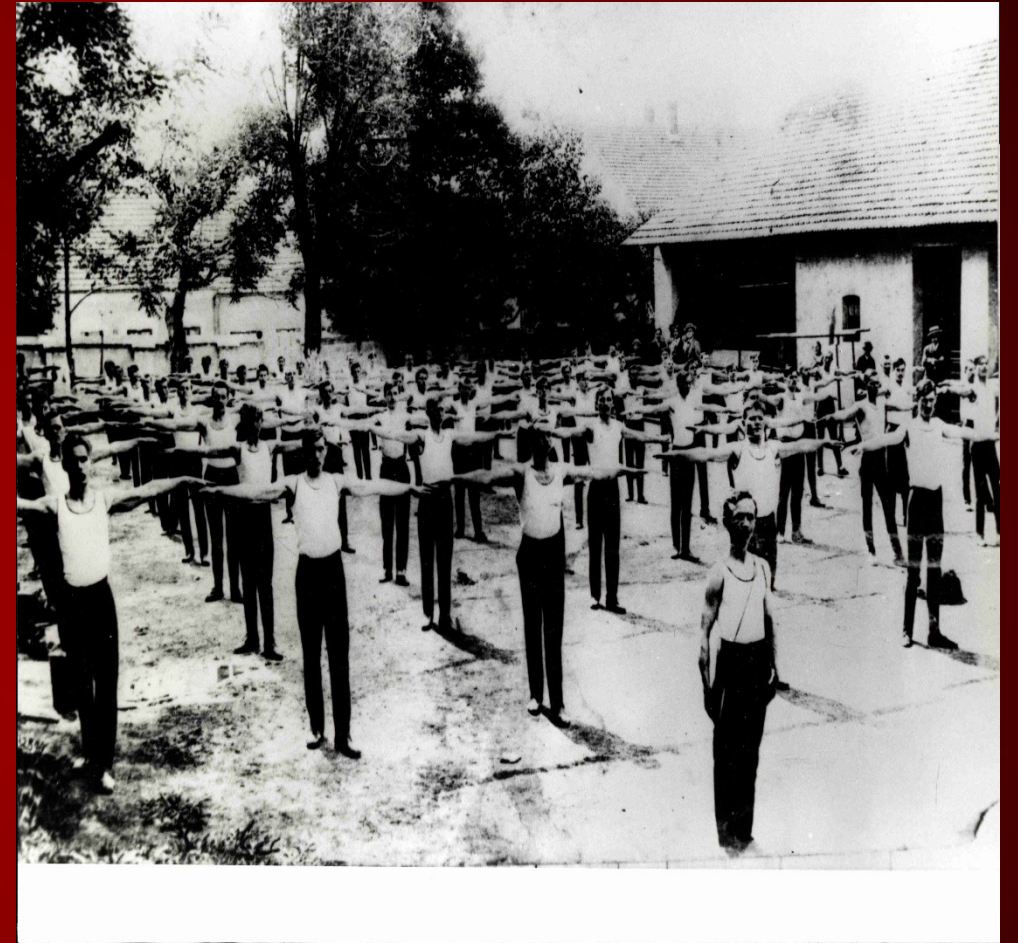
OBECNÉ TEZE

- Brno jako úspěšný příklad germanizační politiky v režii německoliberalního vedení města
- Liberální model úspěšný pro svůj důraz na německou kulturu opřenou o jazyk a sociální vzestup, ale nikoliv (výhradně) o rasu nebo konstrukci „Blut und Boden“
- Prohlubující se příkopy mezi německou a českou společností v Brně i na Moravě (tzv. Musterland, typické osídlení ve formě národnostních ostrovů)

SLABINY KONCEPTU

- Obtíže se zahrnutím socialistického (sociálnědemokratického) hnutí

- Obtíže se svéráznými existencemi, tzv. „lidé na okraji“

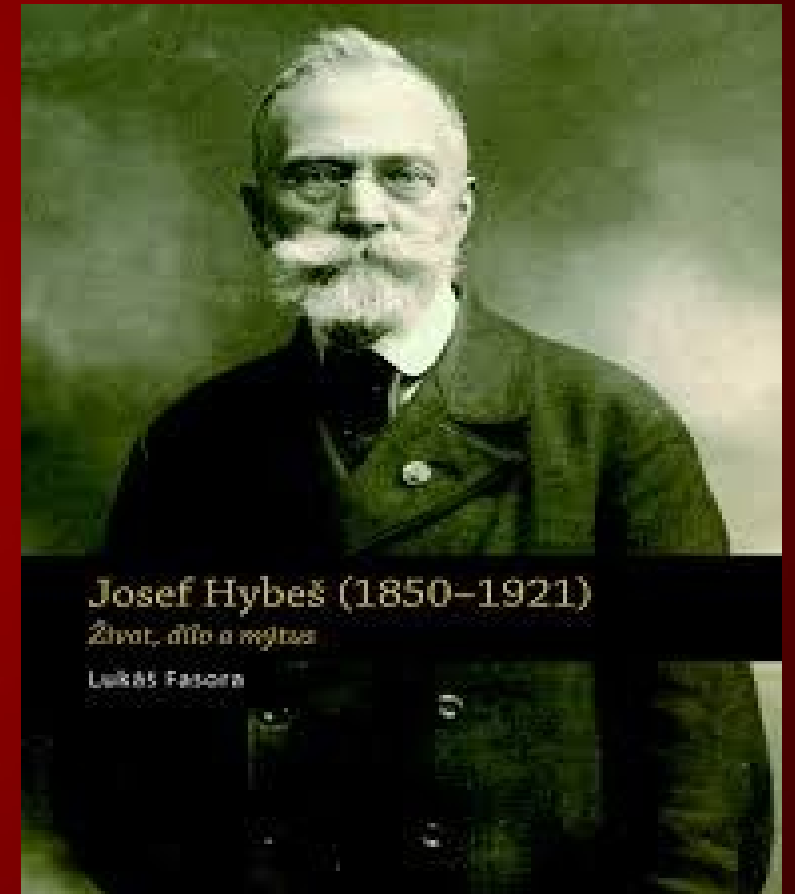
PROČ HYBEŠ?

- V 70.-90. letech vrcholný představitel sociální demokracie
- Charismatický dělnický vůdce zapsaný silně do kolektivní paměti Brňanů: „Náš Pepík“; „Józa“, „Chudoby zastavatel“; „Maršál chudých“, „Rudý světec“
- Člověk současně politický i nepolitický
- Všeobecné uznání napříč národnostními tábory i sociálními třídami:
 - „no, to byl takové lidumil, že mňel rád vsecky lidi, né jenom proletáře a sociální demokraty“
 - „no, na úřadech, tam ho přivítali jako Hybeša, to bylo zvykem teda“
 - „všeobecně oblíbený a vážený zdejší občan“ (nekrolog městské rady 1921)
 - Humanista milující lidi bez politických podtextů (Tagesbote 1921)

KONCEPCE BIOGRAFICKÉHO VÝZKUMU

- Inspirace pracemi „ohledávajícími“ mentální mapu osobnosti
- Linie konfliktu v Hybešově mentalitě:
 - a) tkadlec (tři třídy obecné školy(!) vs. funkcionář (poslanec, redaktor, odborový předák...)
 - b) revolucionář vs. reformista
 - c) politik vs. lidumil
 - d) internacionalista vs. český politický předák

ZLOMOVÉ OKAMŽIKY HYBEŠOVA ŽIVOTA

- 1850 narozen v Dašicích u Pardubic
- od 1867 ve Vídni, vstup do sociální demokracie
- od 1877 považován za vlivného předáka strany (série zatčení...)
- od 1884 vytlačen policií do Dašic a na Moravu (Prostějov, Brno, iniciuje vznik listu Rovnost)
- 1887 sjezd v Lužánkách připravuje půdu pro smír v rakouské sociální demokracii (Hainfeld 1888/1889)
- 90. léta: obrovské agitační nasazení (od 1897 poslancem, mezinárodní konexe, setkání s F. Engelsem)
- 1909-1918 zdravotní potíže, vyklízení pozic, postupující „lidumilné“ podivínství a rozvrat manželství
- 1918-1921 návrat do politiky, podpora levice a KSČ

NÁRODNOSTNÍ TÉMA V HYBEŠOVĚ OBRAZU SVĚTA

- „...vídeňské mládí v něm zastřelo národní cítění, dlouho hledal svůj postoj ke germanizaci Brna. Tento prostičký muž podceňoval sporné otázky a jeho hlavní touhou byla jednota a mohutnost strany.“ (LN, 1921)
- Zvolen poslancem za národnostně smíšený obvod velkou většinou hlasů, s deklarativní podporou německého liberálního tábora
- Jeho klientela v ŘR je převážně česká
- Síť jeho konexí a přátel sahají spíše po generačních liniích než po národnostních (Josef Krapka-Náchodský, František Komprda, Petr Cingr, Edmund Burian...)

„Včera jsem byl v Praze a viděl jsem ty spousty, co natropil vražedný boj buržoasie mezi sebou pro národnost. Kdyby tam měla sociální demokracie volební právo, nebylo by se to stalo. Jest to potupou společnosti, jež se civilisovanou zváti chce. Šovinismus měšťáků se ukázal ve své ošklivosti a ukázal, kam vede obmezenost privilegovaných tříd, že až k barbarství. To není jen Praha, skoro všechna větší města Čech ukazují boje, kde více Čechů, tam proti Němcům, kde více Němců proti Čechům – a konec boj všech proti všem. Původně se starali, aby hnutí dělnické nemohlo se vyšinouti a žádného materiálního úspěchu nedosáhlo, oni se nestarali o rolníka, řemeslníka, dělníka [...]. Oni se prali o národ, aby pozornost odvrátili! Jest to komedie lenochů ku zachránění nadvlády pro jejich opět línou budoucnost. Přesilu svoji zneužili, aby štváli obyvatelstvo proti sobě.“ (Hybeš, 1896)

HYBEŠ A TÉMA NÁROD Z DNEŠNÍHO POHLEDU HISTORICKÉ VĚDY

- Z hlediska generační a sociální příslušnosti pochopitelná skepse k národnostní identitě
- Sdílí dobové dlouhé tápání sociální demokracie ve vztahu k národnostní otázce, její teoretické uchopení nebo dokonce řešení je nad jeho intelektuální síly
- Národ chápe výhradně jako kulturní (jazykový) útvar, abstrahuje od politiky i hospodářského aspektu existence národa, rasové apod. aspekty úplně mimo jeho způsob uvažování => vyřešení jazykové otázky je klíčem k národnostnímu smíru
- Z pohledu lépe vzdělaných předáků socdem (Karl Renner, Victor a Friedrich Adlerové, Ignacy Dasziński, František Modráček, Vlastimil Tusar) je na začátku 20. století Hybeš kuriózním, byť zasloužilým mužem stojícím mimo hlavní proud: „*Hybeš je živou vzpomínkou na počátky jednotné strany*“

ZATĚŽKÁVACÍ ZKOUŠKY

- Po roce 1909 v důsledku zdravotního stavu předává část agendy mladším předákům z prostředí listu Rovnost (Karel Vaněk, Vlastimil Tusar...) s více nacionální inklinací politiky
- Znatelné napětí – Hybeš o Vaňkovi (1913): „*ramenář, prospěchář a buržoa*“; vs. „*Vaněk udělal z Hybeše cvičenou opici k vystavování (1919)*“
- 1910-1911 rozdělení sociální demokracie na „separatisty“ (autonomisty) a „centralisty“, tj. Praha vs. Vídeň; Hybeš po šest týdnů trvajícím váhání podpořil Prahu (zřejmě podle morálního profilu předáků)
- Fanny Skaunicová k Hybešovi (1910): „*Ty starý lumpe, tys nás taky zradil?*“

VÝCHODISKA...?

- „Angličan podává ruku Buru, Němec Čechovi, Slovák Maďarovi, Rus Číňanovi a nad nimi se vznáší Bohyně míru“ – ples esperantistů 1902 za Hybešova patronátu
- Etický internacionalismus => přátelství mezi národy zaručuje mír a dobro
- Vznik republiky, od nadšení ke skepsi:
 - a) Poslanecký slib JH (leden 1919): „Slibuji, neboť již padesát let cítím být republikánem.“
 - b) „Pokud nám měšťáci nadávají, jsme na správné cestě, jakmile nás začnou chválit, je to s námi špatné.“ (léto 1919)
 - c) „Ano, my vás budeme soudit a jistě vás odsoudíme, poněvadž víme, že je mezi vámi hodně darebáků! Ale ten soud bude lidský: odsoudíme vás k tomu, že i vy budete muset pracovat.“ (léto 1919, k buržoazii)

VÝCHODISKA – NA VÝCHODĚ...?

- Bolševická revoluce v Rusku jako inspirace, narůstající kritika poměrů v Československu: „*Starý flašinet a nová klika, říkaj tomu republika*“
- Vliv Šmeralovy práce „*Pravda o sovětovém Rusku*“ (1920)
- Drží se podoby sovětského režimu z listopadu 1917- cca dubna 1918, tj. vytěsňuje křiklavě nedemokratické a násilné aspekty dění v Rusku
- „*Vy, kteří vydáváte revolucionáře za člověka s klackem a revolverem v ruce, podívejte se na soudruha Hybeše! Nikdy nikomu neublížil, nekřivdil, ale stále jen konal dobro a vedl dělnictvo k dobru. Padesát let je již soudruh Hybeš – bolševikem!*“ (E. Burian, leden 1920)
- „*Přišly dny prosincové (1920) a já viděl zjevy, kterých jsem ve svých nejhorších dobách nezažil. To hromadné vodění zmučených a ztýraných dělníků v řetězech do žalářů, plačící ženy a děti, to rvalo mé poslední síly a já nemohl jsem pořád to všechno srovnat ve svých myšlenkách, jak je něco podobného možno. Zpráva o střílení do dělníků, o mrtvých, o vdovách a sirotcích vzala mně poslední víru v tak zvanou demokracii, kterou se pořád všichni oháněli.*“ (JH, 1921)

IDEOVÝ ODKAZ

KSČ JAKO DĚDIC?

- KSČ se zmocnila Hybešova odkazu jako údajně jediný garant mírového soužití národů
- Vytěsněny aspekty Hybešovy dezorientace a důraz kladen na marxisticko-leninský chápaný internacionalismus
- Agrární tisk: *„Válka působila na jeho citlivou mysl tak, že se stal nejradikálnějším socialistou, takže mluvíval bolševicky. Od tovaryšů se však lišil jako holubice od havrana.“* (1921)
- Obrovské chyby v práci s jeho odkazem na straně sociální demokracie, neschopnost vysvětlit Hybešovy ideové zvraty i postoje k národnostní otázce
- Alternativou k narativu KSČ je pouze tzv. velkoměstské vyprávění (etnologické výzkumy od 50. let)
- Hybešova autorita převedla ke KSČ většinu brněnského továrního dělnictva, pomohla učinit z Brna jednu z bašt strany v meziválečném období, za Protektorátu i později
- Zřízení Muzea dělnického hnutí Brněnska (1957) již vytěsnilo internacionální aspekty Hybešova díla a života a přešlo k narativu o pokrokovém charakteru českého národa